

Redactie:

J. W. A. VAN WELSE, *Lembang (Preanger-Regentschappen).*

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*

S. LEEFMANS, *Padang.*

DR. W. ROEPKE, *Buitenzorg.*

Levend en Dood Materiaal:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.

P. A. OUWENS.

J. SYBRANDI.

EDW. JACOBSON.

Prijs per jaar f 8.50 — Leden der N. I. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

IN HET OERBOS VAN DE OPHIR.

(Vervolg).

20 April. Heden morgen zijn reeds een 10tal koelies en mijn Kërintjiërs naar de ladang vertrokken met een gedeelte van onze goederen. Mat Getoep heeft de nodige instructies meegekregen, om de hutten in bewoonbare staat te brengen.

De dag wordt door ons verder besteed aan het inpakken van de rest van ons goed, het meest hatelijke werk, dat zulk een reis met zich meebrengt. Als afscheid zal ik heden avond voor de dorpsbewoners een gochelvoorstelling geven. De nodige voorbereidingen zijn reeds getroffen in de bamboe-loods naast de pasanggrahan, die de pretentieuze benaming van auto-garage draagt.

De *panghoeloe kapala*, het inlandse dorpshoofd, heeft alle *anak boea* (dorpsgenoten) doen weten, dat de *dokter binatang*, een titel, waarmee ik gewoonlijk vereerd wordt, heden avond een *gratis* vertoning zal geven van zijn buitengewone *ilmoe's* ¹⁾. Als de duisternis is ingevallen, en mijn „tent” door een aantal rechts en links geleende lampen helder verlicht is, verzamelt zich spoedig op het erf van de pasanggrahan een grote menigte nieuwsgierigen. Vooral de mededeling, dat alles *gratis* zou zijn, blijkt een grote trek-

¹⁾ *Ilmoe* is bovennatuurlike of geheimzinnige kracht.

pleister te wezen. Eerst vertoont zich slechts de mannelijke helft van de bevolking, maar later op de avond hebben ook de vrouwen en *gadis* (jonge meisjes) hun schuwheid overwonnen. Het is een dankbaar publiek, waaraan ik mijn duivelskunsten vertoon, ingeleid door een plechtige begroeting met *Asalamoe alaikoem* en het branden van de nodige *koemajan* (wierook). In de lichtkring, die de lampen van mijn geïmproviseerd toneel in de duistere tuin werpen, zie ik niets dan lachende gezichten, met ogen en monden wijd opengesperd, elke geslaagde toer met luid applaus begroetend. Ik slik brandende sigaretten in, doorboor mijn lichaam met spijkers, laat geld en sieraden verdwijnen en weer te voorschijn komen; wandelstokken worden gemagnetiseerd; terwijl tot groot vermaak van het gezelschap een haan het ene ei na het andere legt. Nog meerdere gocheltoeren, flink doorspekt met koranspreuken, worden aan de menigte opgedist. Als „knaleffect” zal ik ten slotte op mij laten schieten. Een loden kogel wordt onder het publiek ter bezichtiging rondgegeven, daarmee een patroon geladen en nu moet de *panghoeloe kapala* het wapen op mijn borst richten. Op mijn kommando geeft hij vuur, doch op het zelfde ogenblik vang ik de kogel in de lucht op en toon ze aan de uitbundig juichende menigte. Bijna had dit incident een lelik naspel voor mij gehad. Op het moment van het schot, juist toen ik als wijlen Andreas Hofer had kunnen roepen; „Gebt Feuer! Ach, was schiesst ihr schlecht!”, voel ik een geweldige slag tegen mijn maag; de *panghoeloe kapala* heeft mij maar al te goed geraakt! Als ik tersluiks mijn jas openmaak, zie ik, dat mijn kleren doorboord zijn en mijn ondergoed zich rijkelijk met bloed kleurt. Ik laat echter de toeschouwers niets merken, geef de loden kogel ter bezichtiging weer rond en na de menigte Allah's zegen geschonken en al mijn toverparafernalia bijeen gegaard te hebben, begeef ik mij naar mijn kamer, alsof er niets gebeurd ware. In de streek van mijn maag konstateer ik een bloedende plek ter grootte van een gulden; gelukkig is het slechts een vrij diepe kneuzing en ik mag blij zijn er zo af gekomen te zijn, want het had weinig gescheeld, of ook ik was als „slachtoffer van de wereldkrijg” gevallen. Wat was er toch gebeurd? De loden kogel had ik bij het laden tersluiks verwisseld met een hol projektiel, dat eigenlijk uit met roet zwartgemaakte stearine gegoten had moeten worden. Zulk een kogel spat door de weerstand van de lucht uiteen zonder schade aan te richten, als men niet te dicht bij de schutter gaat staan. Als een gevolg van de oorlog zijn hier echter geen stearinekaarsen meer te krijgen en had ik als grondstof een gewone parafinekaars genomen. Ik was er echter niet op verdacht, dat zulke parafine-kogels *niet* uiteenspatten. Daarbij kwam nog, dat door de beperkte ruimte de *panghoeloe kapala* op veel te korte afstand was gaan staan, terwijl bovendien de kruitlading misschien wat zwaarder was uitgevallen dan in de bedoeling had gelegen. Het was dus niet te verwonderen, dat het duivelsprojektiel door mijn kleren heendrong en mij bijna had neergeveld.

Ik denk, dat ik bij een volgende seance dit nummer maar zal laten vervallen. Enfin, men moet iets voor zijn reputatie als wonderman over hebben, en die reputatie, dat kan ik U verzekeren, was na dien avond in de hele streek voorgoed gevestigd.

21 April. Heden morgen is de heer B. met een hele stoet koelies en de rest van onze goederen naar de ladang vertrokken. Ik zelf zal nog een paar dagen in de pasang-grahan blijven, totdat de wond op mijn maag dichtgegaan is.

22 April. De heer B. liet mij van boven weten, dat het in de „villa's” op de ladang best uit te houden is. Intussen heeft het de gehele dag gestortregend, een aangenaam vooruitzicht voor ons verblijf in de rimboe.

Als ik 's avonds in de voorgalerij van de pasanggrahan bij het licht van mijn acetyleenlantaarn zit de schrijven en buiten de regen in stromen neerklettert, heb ik ruim gelegenheid waar te nemen, wat er zo al op het licht komt aanvliegen. Het is bedroevend weinig voor een insektenverzamelaar. Behalve een aantal schietmotten (*Trichoptera*), waarvan de larven in stromend water leven, en een enkele nachtvlinder, zijn het voornamelijk talrijke exemplaren van een effen bruin gekleurde wesp van ongeveer 2 1/2 cm. lengte, die in het Minangkabaus *karawai* genoemd wordt. De nesten, uit een soort karton vervaardigd, vindt men in holle bomen in de vorm van platte, horizontale raten in verscheidene etages boven elkaar bevestigd. Het is gemakkelijk om te zien, hoe weinig aandacht de met een vervaarlike angel uitgeruste *karawai*'s genieten van de zijde der talrijke *tijtjaks*, die langs de plafonds en wanden bezig zijn hun diner à la carte in te nemen. Op alles, wat beweegt, storten de muurhagedisjes zich anders met onverzadiglijke honger, maar de wespen schijnen ze maar al te goed te kennen; ze verzetten er geen poot voor en begluren ze met hun kraaloggjes slechts uit de verte.

Sewek, lymnet om walangsangits te vangen.

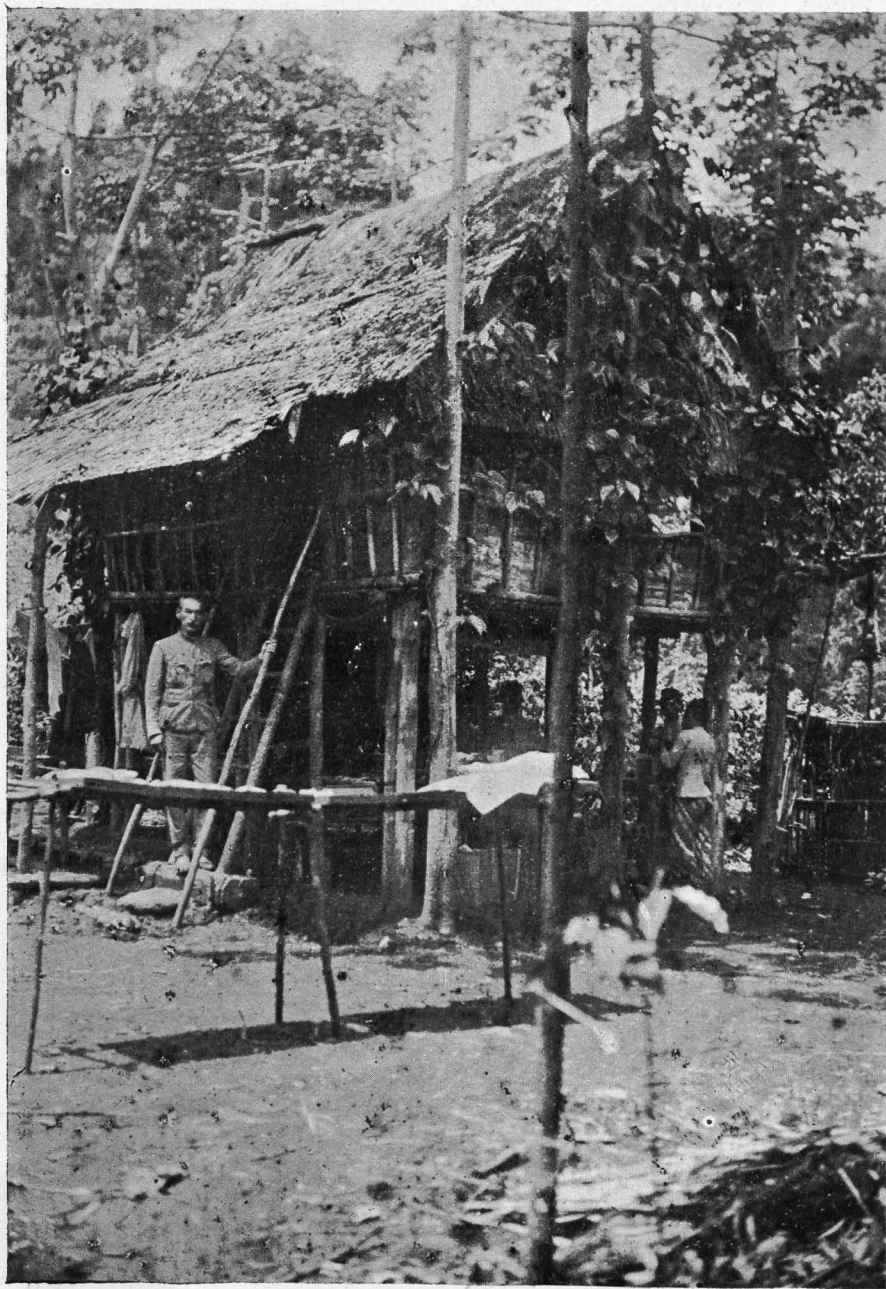
Daar hier in de buurt veel rijst verbouwd wordt, ontbreekt ook de „geurige” *walangsangit* (*Leptocorisa acuta*) niet. Hier noemt men het insekt *alau* en in het Minangkabaus *pianggang*. Een eigenaardig tovermiddel, in vele streken van Sumatra toegepast, om de walangsangitplaag af te weren, bestaat in repen jong klapperblad, waarop koranspreuken zijn ingekrast. Deze repen worden tot een hoepeltje gebogen, aan het boven einde van een bamboelatje vastgeklemd. Zulke latjes met spreuken worden langs de randen en aan de hoeken van elk rijstveld in de grond gestoken.

Meer effect zal ongetwijfeld de volgende vangmethode opleveren, die ik op verscheidene plaatsen in de minangkabause landen zag toepassen. Het werktuig, waarmee de walangsangits gevangen worden, heeft veel van een grote roeispaan of nog beter gezegd van het raket waarmee men „lacrosse” speelt; alleen dat het net wat smaller en veel langer is. Het heet in het Minangkabaus *sewek* en wordt met een soort vogellijm besmeerd. Met dit instrument wordt over de te velde staande padi heengestreken, zodat daaraan de walangsangits blijven vastkleven. Door deze bewerking elke dag te herhalen is het mogelijk de plaag vrijwel te beteugelen. Het heeft mij steeds verwonderd, dat deze doelmatige en eenvoudige bestrijdingsmethode, voor zover ik weet, niet ook op Java wordt toegepast.

23 April. Ofschoon mijn wond nog niet geheel genezen is, zal ik vandaag toch maar naar boven vertrekken. Ik brand van verlangen om eindelijk aan de slag te gaan. De ladang is maar 1 1/2 uur hiervandaan en de stijging niet meer dan 200 M.

Onderweg lukt het mij nog enige vogels te schieten, o.a. een Bijeneter, *Merops philippinus*, in het Minangkabaus *birik-birik* genaamd. De algemeene kleur is groen met een sterke bronsglans, uitgenomen op de stuit en de staart, welke delen fraai blauw zijn, iets in het groen trekkend. Het voorhoofd, een streep boven de ogen en de teugels zijn lichtblauw. De keel is roodbruin naar de kin overgaand in citroengeel, naar de borst in

het geelgroen der onderdelen. Voor en achter het oog is de kleur zwart. De twee middelste staartpennen zijn verlengd. De hoornzwarte bek is tamelijk lang, dun en

Ladanghuis op 400 M. N. W. helling van de Talamau (Ophir Distrikten) Sumatra's W. K. April 1917. Opname E. Jacobson.

Mijn exemplaar is met de staart gemeten $62\frac{1}{2}$ cm. lang; het voedsel bestaat blijkbaar uit muizen en ratten, zoals de inhoud van de maag aantoonde.

De heer B. en ik bewonen elk een afzonderlijke „villa”. Die van mijn reisgenoot

gebogen. Deze vogel, die o. a. ook op Java voorkomt, leeft voornamelijk van bijen, wespen en andere insecten, die hij in de lucht weet te bemachtigen. Zijn nest maakt hij onder de grond aan het eind van een lange gang.

Op de ladang aangekomen, wacht mij al dadelijk een grote verrassing.

Een van de ladangbewoners heeft een soort van *Mangoest*gevangen, hier *moesang air* genoemd. Het dier is van een olijfbuine kleur met geelachtige punten aan de haren, die aan het vel het voorkomen geven van bestoven te zijn. Het is verwant aan de klassieke *Ichneumon* der Egyptenaren en aan de in Brits-Indië voorkomende *Mangoest*. Wie zou niet het verhaal van *Rikki-tikki-tavi* uit *KIPLINGS* *Jungle-Book* kennen?

is wat verder de heuvel op gelegen. Ook ons inlands personeel is over verscheidene hutten verdeeld. Aan de woningen is nog heel wat te doen eer wij er ons behagelijk gevoelen. Doordat de vorige bewoners naar inlandse gewoonte binnenshuis hun potje kookten, is alles met een laag as en roet bedekt. Bij het heen en weer lopen in het op palen staande huisje, valt er dan ook steeds rijkelijk vuil van boven neer.

Mijn stulp ligt vlak naast een kaneeltuin, waar de eigenaar bezig is de bomen op te snoeien en bij elk briesje komt een heerlijke kaneellucht overwaaien. Niet de fijne Ceylon-kaneel (*Cinnamomum Zeylanicum*) wordt op Sumatra verbouwd, maar een inferieur soort, de *Cinnamomum cassia*, waarvan de bast in de handel bekend staat als *Cassia* ¹⁾.

24 April. Tot twee keer toe kregen we op de ladang een bezoek van een troep klapperapen, (*Macacus nemestrinus*), die zich aan de rijpe koffiëbessen kwamen vergasten. Daarbij hielden altijd enige van de grootste mannetjes, op boomstronken gezeten, de wacht. De *bëroek*, zo als deze apensoort in het Maleis genoemd wordt, ziet men in het wild zelden of nooit in een hoge boom klimmen; bij voorkeur houdt hij zich op de grond of in het struikgewas op. Men vangt ze in kooien met een valdeur en richt ze af om klappers te plukken.

De heer B. kwam vanmiddag thuis van een verkenningstocht bergop. De heuvelrug, die vanaf de ladang steil omhoog gaat, schijnt niet de aangewezen verbindingsweg met het hogere gedeelte van het gebergte te zijn. Een van de koelies, die de verzamelde planten moest dragen, was onderweg door een wesp in de vinger gestoken, en ging erg te keer. Voor de leus smeerde ik de gestoken plek met gasoline in onder de verzekering, dat het een probaat middel was. En ziet, na een tijdje zeide de patient van de pijn bevrijd te zijn! Geloof in de onfeilbaarheid van de dokter is toch maar de halve genezing.

Ik hoop deze nacht beter te slapen, dan de voorafgaande, toen een vleermuis, die door de open luiken binnengedrongen was, mij door haar gefladder wakker hield. Ten slotte begon mij dat te vervelen en na een wilde jacht ving ik het dier met mijn vlindernet. Het bleek een *Macroglossus*-soort te zijn.

Deze vleermuizen zijn aan de kalongs verwant, doch van veel geringer afmeting. De vacht is koffie-met-melk-kleurig. Hun lange, puntige snuit, de rechtopstaande oren en grote ogen doen aan een vossekop denken. Hun latijnse naam hebben zij te danken aan hun buitengewoon lange, puntige tong (macro = groot, glossus = tong), die op de bovenkant met achterwaarts gerichte papillen is bezet. Ze leven van honig en stuifmeel, dat ze, met behulp van hun lange tong, uit de bloemen halen, waarbij de papillen goede diensten verrichten. Bij het bloemenbezoek blijven ze meestal vòòr de bloem in de lucht fladderen, evenals kolibri's.

25 April Met het oog op mijn verwonding durf ik nog geen langere tochten te maken. De heer B. is er echter van morgen reeds op uit gegaan, om een weg langs de rechteroever ²⁾ van de Biloean te zoeken.

Ik houd mij intussen bezig in de omtrek van de ladangs insekten en planten te verzamelen.

¹⁾ Niet te verwarren met het plantengeslacht *Cassia*, dat tot de famielje der *Leguminosae* behoort en dat onder zijn leden o. a. *Cassia fistula* telt, waarvan de lange, rolronde bonen wel eens trommelstokken genoemd worden; verder de *djoear* (*Cassia florida*) en vele andere. De verschillende soorten kaneel behoren daarentegen tot de famielje der *Lauraceae*.

²⁾ Volgens maleis spraakgebruik: de linker-oever. De Maleiers duiden de oevers juist in tegen-gestelde zin aan als wij. Zij rekenen dus links en rechts stroomopwaarts gaande. Zou dit wellicht daarmee in verband staan, dat zij Sumatra van de kust uit hebben bevolkt en daarbij de rivieren volgend stroomopwaarts het land binnen drongen?

Aan de boomstronken, die hier en daar in de koffieladang zijn blijven staan, groeit een klimmende pepersoort (*Piperacee*). Het merkwaardige van deze plant is, dat ze twee soorten bladeren voortbrengt. De stengel zit met hechtworteltjes aan de boomstronk vast en is bezet met bijna ovaalronde bladeren, zoo groot als een theeschoteltje. Deze bladeren, die vlak tegen de boomstronk aangevlijd liggen, zijn ruw, dof en vol kleine putjes en bultjes, dus pokdalig. Daar waar de plant de bovenkant van de boomstronk heeft bereikt, en dus niet verder kan klimmen, heeft ze rechtopstaande takken gemaakt met bladeren, die er totaal anders uitzien. Ze zijn veel kleiner, n.l. niet meer dan 5 cM. lang, eivormig met een stompe punt, glad en glimmend. Aan deze vrijstaande takken verschijnen de bloeiwijzen in de vorm van katjes.

In het ravijn naast de ladang staan talrijke *Laportea-bomen*, (in het Maleis *djilatang* genaamd) waarvan de bladeren met brandharen bezet zijn, die bij aanraking een alleron-aangenaamste jeuk veroorzaken, die enige dagen aanhoudt. In deze tijd zijn de licht violette vruchtjes rijp en vormen een grote attractie voor vele vogels. Deze vruchtjes schijnen algemeen in de smaak te vallen, want bijna alle vogels, die ik in de buurt geschoten heb en die vruchteneters zijn, of een gemengd dieet huldigen, hadden de *Laportea*-besjes in hun maag.

Bij een van de bomen heb ik een hinderlaag gemaakt, om van daaruit de vogels te schieten. Het zijn voornamelijk *Ixodidae*, waarvan ik hier een groot aantal bemachtig. Tot de *Ixodidae* behoren o.a. ook zulke vogels als de bekende *koetilan* en *tjoetjak*.

De heer B. komt laat des namiddags thuis met de heugelijke tijding, dat hij op ongeveer 1100 M. een geschikte plek voor een bivak heeft gevonden.

Wordt vervolgd.

EEN BEKENDE NUTTIGE SCHIMMEL.

Ieder, die eenigen tijd op Java is geweest, zal bij de rijsttafel wel kennis hebben gemaakt met gebakken ontjom- of tempékoekjes. Van deze ontjom zijn er eenige soorten, waarvan een in de Soenda-landen ontjom beureum of roode ontjom heet, welke koekjes, wanneer ze nog niet gekookt zijn, dadelijk te herkennen zijn aan een oranje gekleurde schimmel, die er weelderig op groeit. Ze worden gemaakt van de perskoeken of boengkil van katjang tanah. (*Arachis hypogaea*) na uitpersing van de olie; deze perskoeken worden dan besmet met de bibit of ragi, die de ontjomschimmel bevat en verder behandeld. Eene zeer lezenswaardige beschrijving van de roode en de andere ontjomsoorten, die in de volksvoeding op Java een groote rol spelen, vindt men in K. HEYNE: De nuttige planten van Nederlandsch-Indië, Deel II, blz. 289.

Door de ontjomschimmels worden de celwanden der bewuste Leguminosen aangetast en de eiwitten en vetten in de cellen, die moeilijk in de maag en het darmkanaal oplosbaar zijn, beter verteerbaar gemaakt. Dat de roode ontjom hierbij vrij krachtig optreedt, nam ik onlangs waar, toen ik uit Bandoeng een postpakket met vochtige koeken ontving: zeer duidelijk was aan het postpakket de door de schimmel ontwikkelde warmte voelbaar.